

شناسایی و واکاوی فرهنگ معلمان ابتدایی استان لرستان: رویکرد مردم نگاری

سعید رومانی*

دکتر غلامرضا حاجی حسین نژاد**

دکتر علی حسینی خواه***

دکتر نعمت‌الله فاضلی****

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و واکاوی فرهنگ معلمان ابتدایی استان لرستان انجام شده است. روش تحقیق مردم نگاری و از نوع توصیفی بوده است. جامعه پژوهش معلمان ابتدایی استان لرستان بودند که از میان آنها با روش نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس قاعده اشباع نظری ۱۸ معلم مورد مشاهده از نوع مشارکتی و مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته قرار گرفتند. این تحقیق به شناسایی و تبیین ویژگیها و شاخصه‌های فرهنگی و فرهنگ مشارکت و ارتباط معلمان منتج شد. یافته‌های تحقیق با توجه به مشاهدات و بیان اطلاعات رسانه‌ها نشان داد که معلمان مورد بررسی دارای ویژگیها و شاخصه‌های فرهنگی و فرهنگ ارتباط مثبت و مورد انتقادند. از ویژگیهای فرهنگی مثبت می‌توان به سخت‌کوشی، حجب و حیا، حوصله و خوش اخلاقی و از ویژگیهای مورد انتقاد می‌توان به نداشتن حس همکاری در مباحث آموزشی، وجدان کاری کم و اعتیاد بعضی از معلمان اشاره کرد. از شاخصه‌های فرهنگی می‌توان به فرهنگ پوشش و فرهنگ انتخاب محل خدمت اشاره کرد که به تناسب مدارس و نوع دید معلمان با سابقه و کم سابقه متفاوت بود. فرهنگ ارتباط و مشارکت معلمان در رابطه با همکاران، والدین و دانش آموزان با توجه به شرایط محیط، سطح سواد و توقعات والدین و دانش آموزان و عوامل گوناگون حاکم بر مدرسه متفاوت بود. نتایج این مطالعه برای شناسایی تفاوت‌های فرهنگی و اجتناب از برنامه‌ریزی کاملاً متمرکز نظام آموزشی به کار می‌آید.

کلید واژگان: شاخصه‌های فرهنگی، ویژگیهای فرهنگی، فرهنگ روابط، فرهنگ معلمان، مردم نگاری

تاریخ پذیرش: ۹۷/۴/۴

تاریخ دریافت: ۹۶/۴/۱۹

*دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول) sroomani56@gmail.com

hosseinnejad_1@yahoo.com

**دانشیار مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه خوارزمی

h.ali.tmu@gmail.com

***استادیار مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه خوارزمی

nfazeli@hotmail.com

****دانشیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مقدمه

در فهم و شناخت آموزش و پرورش می‌توان سه رویکرد کلان و کلی سیاسی، اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی را از یکدیگر متمایز ساخت. هر سه رویکرد به نوعی آموزش و پرورش را در ارتباط با جامعه و کلیت آن می‌بینند، اما هر کدام بر یک بعد و رکن جامعه به مثابه هسته اصلی و متغیر تعیین کننده آموزش و پرورش تکیه و تاکید دارند. ویژگی جمعی و اجتماعی بودن امر آموزش و یادگیری - یاددهی بیانگر این واقعیت است که آموزش پدیده‌ای فرهنگی است، همان گونه که فرهنگ نیز ماهیتاً امری است که از راه جامعه‌پذیری و فرهنگ‌یابی، از نسلی به نسل بعد آموزش داده می‌شود. در پژوهشهای متعدد به فرهنگ در آموزش اشاره شده است (فاضلی، ۱۳۹۰؛ کوش^۱، ۱۹۹۵؛ گو-کای^۲، ۲۰۰۶). «فرهنگ هر جامعه ثمره کوششهایی است که اعضای آن جامعه در طول قرون و نسلها در پاسخگویی به نیازهای مادی و غیرمادی خود به عمل آورده‌اند. با پذیرفتن این تعریف به این نتیجه می‌توان رسید که هیچ قوم یا جامعه‌ای فاقد فرهنگ نیست.» (کوش، ۱۹۹۵، ترجمه وحید، ۱۳۸۹: ۱). درباره مفهوم فرهنگ شاین^۳ (۱۹۹۹) می‌گوید: فرهنگ ساخته یک گروه انسانی است. هر کجا که یک گروه دارای حد کافی از تجارب مشترک باشد فرهنگ شکل می‌گیرد. در نتیجه هر فرهنگ به دلیل هویتی که به اعضای خود می‌دهد، محترم و با ارزش است و هر فرهنگ این حق را دارد که خود را به دیگران عرضه کند. رویکردی که بر آن است تا روشی را به کار بندد که فرهنگهای گوناگون با تمام وجود ارزشمند شمرده شوند، رویکرد چند فرهنگی است. رویکرد چند فرهنگی در صدد ایجاد تعامل، تفاهم و تبادل بین فرهنگی است، به طوری که فرهنگهای مختلف با کمترین تنش و به صورت مسالمت آمیز امکان همزیستی پیدا کنند (صادقی، ۱۳۹۰).

با توجه به این، ترکیب گروههای قومی در این سرزمین همیشه به گونه‌ای بوده است که می‌توان ایران را سرزمین کثیرالملکه نامید. این گوناگونی قومی- فرهنگی اینک نیز چون ادوار گذشته ادامه دارد و کشور ایران را به شکل یک جامعه چند قومیتی و فرهنگی در آورده است. در این دوران که ترکیب قومیتی اقوام در ایران تثبیت شده است، می‌توان از قومیتهای فارس، ترک، لر، کرد، عرب، بلوچ و ترکمن به عنوان اقوام ساکن در کشور ایران نام برد (بشریه، ۱۳۷۶). لرها تاریخی مشترک با سایر ایرانیان داشته و فراز و نشیبهای بسیاری را در این تعامل طولانی

1. Cuche
2. Gu-Kai
3. Shain

تجربه کرده اند. شیخاوندی در کتابی با عنوان "ناسیونالیسم و هویت ایرانی" معتقد است به طور آگاهانه از پرداختن به مقولات هویت و فرهنگ قومی پرهیز شده است (شیخاوندی، ۱۳۸۰). تاریخچه آموزش و پرورش استان لرستان در مقایسه با استانهای دیگر، به ویژه از زمان حکومت پهلوی تاکنون با توجه به سیستم متمرکز نظام آموزشی نشان می‌دهد، فرهنگ استان لرستان نادیده گرفته شده است. همچنین نتایج تحقیق معلم علی‌آبادی (۱۳۸۸) با عنوان "جایگاه قومیت در کتب درسی دوره ابتدایی ایران" نشان داده که قوم گیلک، ترکمن، بلوچ، ترک، کرد، عرب و لر به ترتیب بیشترین سهم را در کتابهای درسی مربوطه به خود اختصاص داده اند، که تایید کننده نادیده گرفتن فرهنگ قوم لر در آموزش و پرورش است.

معلمان لرستان به عنوان یکی از اجزای فرهنگی ایران، ویژگیها و آداب فرهنگی خاصی به ویژه در مناطق عشایری و روستایی دارند که اثرات آن بر نظام آموزشی، موضوعی قابل پژوهش و شناسایی است. لذا انجام دادن پژوهشی در زمینه فرهنگ معلمان لرستان با توجه به ویژگیها، شاخصه‌ها، فرهنگ ارتباط، نگرشها، باورها، پراکندگیهای محیطی و شرایط قومی، زبانی و فرهنگی خاص استان ضرورت دارد و بایستی خاطر نشان ساخت که تنوع در آموزش بر اساس قومیت، زبان، فرهنگ و علایق، دیگر موضوعی از سر تجمیل یا انتخاب اختیاری نیست، بلکه برای بقای جامعه یک ضرورت محتوم است، به‌ویژه اگر آن جامعه خود دارای گروههای فرهنگی و قومی متعددی باشد. از این رو، می‌توان گفت واکنش افراد به امور گوناگون، نوع سبک زندگی، تجربیات عاطفی و بیان اندیشه‌ها، به فرهنگ افراد با توجه به مکان و موقعیت آنها بستگی دارد و نظام آموزشی در صورتی نیازهای جامعه را می‌تواند تامین نماید که از اعتقادات، ارزشها و احساسات جامعه باخبر باشد و همین امر سبب می‌شود که توجه به نقش فرهنگ پررنگ‌تر شود. بنابراین، فرهنگ معلمی در پژوهش حاضر عبارت از است مجموعه ای از آداب معاشرت، اعتقادات، انتظارات، شاخصه‌ها، ارزشها، ویژگیها، باورها، مهارتها، نگرشها و ارتباطات معلمان درباره معلمی.

سابقه پرداختن به فرهنگ معلمی در کشورهای اروپایی به دهه هشتاد میلادی برمی‌گردد (میرعرب رضی، ۱۳۹۲). در پژوهشهای متعدد به فرهنگ معلمی اشاره شده است (گلیگوروویچ^۱ و همکاران، ۲۰۱۶؛ لام و لیدستون^۲، ۲۰۰۷). لام تأیید کرده است که در جریان اصلاحات آموزش و پرورش صدای معلمان را تا حد زیادی نمی‌شنوند یا اصلاً شنیده نمی‌شود. در نظامهای آموزشی علاوه بر مسائل کمی و همگانی آموزش، ناگزیر از توجه به مسائل کیفی پدیده‌های آموزشی هستند

1. Gligorović
2. Lam & Lidstone

و ارتقای کیفیت آموزشی را ضمن توجه به منابع و تجهیزات از طریق اصلی‌ترین عامل یعنی معلم مورد توجه قرار داده اند (گلیگوروویچ و همکاران، ۲۰۱۶).

کار میرعرب رضی (۱۳۹۲) نقطه عزیمت ما برای پرداختن به مسائل فرهنگی معلم با این رویکرد شد و در این زمینه برای ما بسیار راهگشا بود. او در پژوهش خود بیشتر به صورت نظری در پی تاکید بر مباحث انسان‌شناسی فرهنگی در تغییرات برنامه درسی بوده که درک فرهنگ معلمی عاملی ضروری برای آغاز هرگونه اصلاح است. اما این پژوهش باوجود نقاط قوت بسیار، نقاط ضعفی هم دارد. از نقاط مورد انتقاد این است که اساس کار پژوهش میرعرب بر مبنای پرسشنامه فرهنگ سازمانی دانهام و همکاران است و اساس ساخت این پرسشنامه بر فرهنگ سازمان است نه فرهنگ معلمی و از نقاط ضعف دیگر اینکه به مشاهده مشارکتی مردم‌نگاری و دیدن همه جوانب فرهنگ معلم با توجه به ادامه تحقیقاتی که خارج از کشور انجام شده نپرداخته است و فقط بر نظر معلمان در پذیرش و عدم پذیرش تغییرات در مورد درس علوم تاکید شده است.

کاشی (۱۳۹۱) نشان داده که ۱۴ محور نیاز آموزشی برای معلمان از اولویت برخوردار بوده است که برخی از آنها عبارت اند از: توانایی برخورد و برقراری ارتباط موثر با همکاران، دانش آموزان و اولیا، آگاهی از تاثیر انگیزش در یادگیری و آموزش، آشنایی با شرایط یادگیری موثر و پایدار و عوامل موثر در آن، شیوه‌های موثر تشویق و تنبیه در تعلیم و تربیت، آگاهی از قوانین آموزشی حوزه کاری خود و آشنایی با ساختار و اهداف کتب درسی دوره ابتدایی.

فتحی و اجارگاه (۱۳۸۳) در پژوهش امکان‌سنجی مشارکت معلمان نشان داده که شرکت معلمان در فرایند برنامه‌ریزی درسی دارای نتایج و دستاوردهای بسیاری برای نظام آموزشی هر کشور است. در نظام آموزشی ایران معلمان فاقد هر گونه قدرت تصمیم‌گیری در این زمینه هستند.

مقدسی (۱۳۹۵) نشان داده که وضعیت موجود معلمان در مؤلفه‌های صلاحیت حرفه‌ای در حد خوب و بالاتر از حد متوسط است و رتبه‌بندی معلمان در زمینه صلاحیتهای حرفه‌ای به ترتیب مربوط به صلاحیتهای فناوری اطلاعات، اجتماعی، تدریس، ارتباطی، آموزشی - ارزشیابی، اخلاق حرفه‌ای و مدیریت در کلاس است و صلاحیتهای شخصیتی در اولویت آخر قرار دارد.

اطمینان دیلمقانی زاده (۱۳۹۲) فرسودگی شغلی معلمان را با رویکرد کمی مورد بررسی قرار داده و خاطر نشان کرده است که رضایت شغلی با موفقیت شخصی رابطه مثبت و با خستگی عاطفی و زوال شخصیت رابطه منفی دارد. همچنین دستمزد پایین، عدم امکان ارتقای شغلی و

احساس ایستایی در یک موقعیت بدون تغییر جزء مواردی بودند که به طور مکرر معلمان به عنوان عوامل اصلی ترک شغل معلمی به آنها اشاره کرده اند.

در مطالعه ای آنیون^۱ (۱۹۹۵) بر ویژگیهای مورد انتقاد که بر اصلاحات آموزشی تاثیر دارند تاکید داشته و تفاوت مدارس نواحی شهری فقیرنشین را از نظر اصلاحات آموزشی بیان کرده است و اینکه سیستم متمرکز، به یک صورت بر تمام مدارس تاثیرگذار نیست. همچنین گو-کای^۲ (۲۰۰۶) نشان داده که مشارکت معلمان در مدارس ابتدایی از حد مطلوب پایین تر است و شدت رابطه میان جو مدرسه با اثربخشی مدرسه بیشتر از رابطه میان مشارکت معلمان و اثربخشی مدرسه است و میان وضعیت موجود و مطلوب مشارکت معلمان تفاوت وجود دارد.

کاردوس^۳ و همکاران (۲۰۰۱) نشان دادند که بخش اعظم هنجارهایی که معلمان جدید از تعاملات درون مدرسه بیان کرده اند، از طریق معلمان باتجربه مشخص می شود. از نقاط مثبت این تحقیق این است که به بررسی فرهنگ روابط معلمان پرداخته و اینکه این فرهنگ بر تجارب آنها در محیط یادگیری تاثیرگذار است و فرهنگ منفی به حساب نیابردن معلمان تازه وارد را زیر سؤال برده است. ساهان^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی روی ۱۶۰ معلم در ترکیه با عنوان "نقشهای تغییر یافته معلمان و ارزیابی آنها از خود" به این نتیجه رسیده که بسیاری از معلمان از ویژگیهای خود آگاه هستند، اما در انجام دادن کارهای کلاسی ناتوان اند.

گلیگوروویچ و همکاران (۲۰۱۶) تحقیقی با عنوان "تاثیر فرهنگ مدرسه بر رضایت شغلی معلمان ابتدایی" روی ۳۶۲ معلم از ۵۷ مدرسه ابتدایی با رویکرد ترکیبی در صربستان انجام دادند. از نکات مثبت این پژوهش نسبت به تحقیقات گذشته، همه جانبه بودن این تحقیق است یعنی هم از رویکرد کمی و هم از رویکرد کیفی استفاده کرده و مقایسه هایی با توجه به متغیرهای جمعیت شناختی در این تحقیق صورت گرفته است. جامعه آماری نسبتاً مناسبی در این پژوهش به کار رفته و نتایج آن قابل تعمیم است.

با توجه به مطالب ارائه شده، بحث حاضر به نوعی یک رویکرد میان- رشته ای با نگاهی تفسیری به کار معلم است. در این رویکرد سعی می شود فرهنگ معلمان استان لرستان (قوم لر) که کمتر مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است، شناسایی و تحلیل شود. از این رو، مساله اصلی در این مطالعه واکاوی و شناسایی وضعیت کنونی فرهنگ معلمان لرستان به تفکیک مناطق شهری،

1. Anyon
2. Kardos
3. Sahan

روستایی و ... بر اساس عوامل فرهنگ معلمی است. از جمله عوامل فرهنگ معلمان، ویژگیهای فرهنگی آنان است که تحقیق حاضر علاوه بر بیان ویژگیهای منفی معلمان که در تحقیقات قبلی مشخص شده است، ویژگیهای فرهنگی معلمان را به صورت فردی، جمعی، مثبت و منفی و با جنبه‌های گوناگون شناسایی می‌کند. شاخصه‌های فرهنگ معلمان ویژگیهای منحصر به فرد فرهنگ معلمان است که آنان را از سایر معلمان متمایز می‌کند و می‌توان به فرهنگ پوشش همانند نوع آراستگی در پوشش، استفاده از رنگهای متنوع در پوشش و... اشاره نمود. از دیگر شاخصه‌های فرهنگ معلمی چگونگی انتخاب محل خدمت است که در این تحقیق در پی شناسایی این شاخصه در زمینه فرهنگ معلمان هستیم. از عوامل دیگر در زمینه فرهنگ معلمی فرهنگ ارتباط است که بیانگر نوع رابطه معلمان در مسائل آموزشی با همکاران، دانش آموزان و والدین است. در مطالعات قبلی به فرهنگ ارتباط همکاران در محیط آموزشی و نقش همکاری معلمان در نظام آموزشی پرداخته شده است. در پژوهش حاضر فرهنگ ارتباط معلمان با والدین و دانش آموزان نیز مورد شناسایی قرار گرفته است. و در نهایت مساله تحقیق این است که چه پیشنهادهاى مؤثری می‌توان به سیاستگذاران و برنامه‌ریزان در زمینه فرهنگ معلمان ارائه داد.

روش پژوهش

معنای تحت‌اللفظی مردم‌نگاری^۱ توصیفی از مردم و فرهنگهاست. فرهنگ مفهومی محوری در تحقیق مردم‌نگاری است (نصر و همکاران، ۱۳۸۶). تحقیق مردم‌نگاری به لحاظ علمی، بر اساس روش شناسیهای موجود در علوم انسانی می‌تواند در طیفی وسیع‌تر که در یک طرف آن ایده کمی و در طرف دیگر ایده کیفی حاکم است، انجام پذیرد (ایمان، ۱۳۸۸). در بخش کیفی پژوهش حاضر ابتدا از طریق بررسی متون مرتبط با مصاحبه، چارچوب اولیه شناسایی فرهنگ معلمان طراحی شد. در این مرحله جامعه پژوهش معلمان دوره ابتدایی استان لرستان بودند. روش نمونه‌گیری در این تحقیق هدفمند بود و اطلاع‌رسانها براساس معیارهای نظری و میزان روشنایی بخشی احتمالی‌شان برای پژوهش انتخاب شدند. در این روش، انتخاب آگاهانه شرکت‌کننده‌های خاص با پژوهشگر است تا اطلاعات جدید ارائه شود، زیرا افرادی که بیشترین اطلاعات را در زمینه موضوع مورد مطالعه دارند، برای پاسخگویی به سؤالات انتخاب می‌شوند. بر این اساس تعداد مشارکت‌کنندگان در پژوهش بر اساس اشباع نظری تعیین شد و به ۱۸ نفر رسید. مصاحبه‌شوندگان از دو جنس مرد و زن بودند. دامنه سابقه تدریس شرکت‌کنندگان در مصاحبه میان ۴ تا ۲۸ سال بود. روش گردآوری

اطلاعات، مشاهده مشارکتی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. داده‌های متنی استخراج شده از مشاهده و مصاحبه که دارای معانی خاص در پاسخ به سؤال پژوهشی بودند با توجه به سؤالات توصیف و تفسیر شدند. تایید همکاران تحقیق، مهم‌ترین ملاک برای ایجاد اعتبار در تحقیقات کیفی است (مرتنز^۱، ۲۰۰۵). در پژوهش حاضر، تایید همکاران تحقیق به دو شکل رسمی و غیررسمی انجام شد. برای مثال در پایان مصاحبه، محقق آنچه را گفته شده بود خلاصه می‌کرد و می‌پرسید: آیا یادداشتهای محقق به‌طور صحیح، منعکس کننده وضعیت شخص هستند یا خیر؟ سپس پیش‌نویس گزارش تحقیق با اعضا، برای تفسیر به اشتراک گذاشته می‌شد. چند جنبه‌نگری، نیز به منزله یکی از روشهای فراهم‌سازی اعتبار برای آزمونهای کیفی است. روشهای چندگانه‌ای مثل مصاحبه و مشاهده در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند و اطلاعات از طریق این روشها جستجو شدند.

یافته‌های پژوهش

پرسش ۱: ویژگیهای فرهنگی معلمان ابتدایی استان لرستان چگونه است؟

با توجه به مشاهدات، معلمان استان لرستان انسانهای سختکوش، با صداقت، نوع‌دوست و دلسوز هستند و بیشتر آنان وقت شناس‌اند و به ندرت کم کاری می‌کنند. اغلب معلمان رفتاری دوستانه، با حجب و حیا، مهربان همراه با خوش اخلاقی دارند. آنان با صدای آرام و رسا با یکدیگر و با دانش‌آموزان سخن می‌گویند و در مواقع اضطراری و بیماری به جای همدیگر در کلاس درس حاضر می‌شوند و به تدریس می‌پردازند و این کار به دلیل ارتباط عاطفی، صبر و حوصله، مهربانی و فداکاری آنها انجام می‌شود. تن صدای بیشتر معلمان به نسبت مناسب بود و به موقع از فراز و فرود در صدای خود برای جلب توجه دانش‌آموزان استفاده می‌کردند. همچنین بعضی از معلمان از گنجینه واژگانی مناسب برخوردار بودند که در برقراری ارتباط بهتر با دانش‌آموزان به آنان کمک می‌کرد. بعضی از معلمان بسیار منظم بودند و پس از زنگ تفریح به موقع و بدون حاشیه وارد کلاس می‌شدند، بعضی از معلمان به بهانه‌های متفاوت از جمله خوردن چای بیشتر یا صحبت کردن با معلمان دیگر سعی در اتلاف وقت داشتند و این از نشانه‌های بی‌انگیزگی و نامنظم بودن شماری از معلمان است. از دیگر ویژگیهای مورد انتقاد مشاهده شده در بعضی از معلمان می‌توان به نداشتن حس رقابت و حس همکاری در مباحث آموزشی، اعتیاد و نداشتن وجدان کاری اشاره کرد که مورد آخر در بیشتر مدارس روستایی و چندپایه به وضوح مشاهده شد، مثلاً می‌توان به کم کردن ساعت کلاسی، تدریس نکردن قسمتهایی از کتابهای درسی، دیر شروع کردن کلاسهای درس و

اضافه کردن مدت زنگ تفریح اشاره کرد. همچنین با نگاهی به بیانات اطلاع‌رسانها چنین استنتاج می‌شود که اکثر افراد مصاحبه‌شونده هم ویژگیهای فرهنگی مثبت و هم ویژگیهای فرهنگی که مورد انتقاد آنهاست در معلمان شناسایی کرده اند که برخی از نظرات اطلاع‌رسانها درباره ویژگیهای فرهنگی معلمان عبارت است از:

اطلاع‌رسان کد ۱: «از ویژگیهای بارز همکاران من خونگرمی، دست و دل بازی، مهمان‌نوازی، مهربانی، نظم و صمیمیت خاصی است که بین آنها وجود دارد.»

اطلاع‌رسان کد ۴: «تعهد اخلاقی معلمان نسبت به هم خلیه و وضعیت اقتصادی همو جویا میشن و با هم همدردی می‌کنن و در بعضی مسائل مشاوره خانوادگی می‌دهند»

اطلاع‌رسان کد ۵: «معلمان خلاف کارمندان بعضی از ارگانها، اختلاس‌گر، رشوه‌گیر، دزد و... نیستند و دوست ندارند که به هر طریقی روی ارزشهایی که به اونها اعتقاد دارند پا بذارند.»

اطلاع‌رسان کد ۶: «معلمان دلسوز هستند و هیچگونه اعتراضی ندارند و هرگونه مسئولیتی رو بدون چون و چرا می‌پذیرند.»

اطلاع‌رسان کد ۷: «وجود بحثهای اعتقادی و سیاسی و جنسی در زنگ تفریح بین همکاران که بسیار هم رخ میده سبب ناراحتی بعضی از همکاران میشه.»

اطلاع‌رسان کد ۱۴: «از ویژگیهای بعضی از همکاران که بنده رو اذیت میکنه اینه که با القاب زشت و زننده مانند... همدیگه رو صدا میزنن و میگن به خاطر رفاقت زیاده که با هم داریم و یا اینکه پول و مال خود رو به رخ دیگران میکشن و همینها سبب شکاف و کدورت بین اونها میشه و با هم همکاری لازم رو ندارند و فضای همکاری سبب کدورت بین همکاران میشه.»

اطلاع‌رسان کد ۱۶: «بعضی از همکاران روزی یه کیف یه کفش یه مانتو با خود میارن و فخرفروشی می‌کنند مثلاً کیف ۲۰۰ هزار تومانی، مانتو ۴۰۰ هزار تومانی»

اطلاع‌رسان کد ۱۸: «عدم توجه و عدم رعایت شأن و منزلت مقام معلم در جامعه توسط خود معلم و انجام رفتار و اموری دور از شأن معلم مانند مسافركشی، سیگارفروشی، کارگر مغازه‌دارشدن و...»

همچنان که بیانات اطلاع‌رسانها حاکی از ویژگیهای مثبت و منتقدانه افراد نمونه نسبت به مفهوم کلی فرهنگ است، دیدگاه همه آنها در مورد ویژگیهای فرهنگی در محیط مدرسه و کلاس نیز به صورت منفی و مثبت متفاوت است (جدول شماره ۱).

جدول ۱: جمع‌بندی و شناسایی ویژگیهای فرهنگی

کد تبیینی	کدهای تفسیری	زیرکدهای تفسیری	کدهای توصیفی
نگاه مثبت به ویژگیهای فرهنگی	ویژگیهای فردی		ساده زیستی و توقعات کم در محیط مدرسه کنار آمدن با مشکلات کاری و علاقه به تدریس دارای اعتقادات و باورهای منسجم در انجام امور کلاس از امکانات کم استفاده زیاد کردن داشتن توانایی جسمی و روحی لازم در محیط کلاس باوقار و خوش اخلاق بودن در کنار دانش آموزان داشتن صبر و پشتکار در تدریس و امورمحواله ظاهر آراسته و مرتب در محیط مدرسه وجود نظم و زمانبندی در تدریس
	ویژگیهای جمعی		کمک به دانش آموزان ضعیف احساس مسئولیت در مشاوره و راهنمایی دانش آموزان بررسی وضعیت روحی دانش آموزان و کمک به آنها وجدان کاری و دلسوزی نسبت به دانش آموزان توانایی در پاسخگویی به مشکلات دانش آموزان همکاری با مدرسه در تهیه امکانات مورد نیاز همکاری در برگزاری مراسم و امتحانات
فرهنگ معلمی معلمان	ویژگیهای فردی		ریاکاری و چاپلوسی بعضی معلمان انتقادهای نابجا، غیر واقعی و غیرمسئولانه به مسائل مدرسه غرور و حسادت در عدم تبادل تجربیات رک‌گویی همراه با پرخاشگری در بیان مشکلات خودبزرگ بینی علمی عدم عزت نفس کافی برای ارائه افکار در مخالفت با همکاران تрус از پژوهش و نبود فرهنگ پژوهش نبود فرهنگ مطالعه قبل از تدریس عدم مطالعه و روزآمد کردن اطلاعات شخصی
	ویژگیهای جمعی		نداشتن فرهنگ و دانش کافی همکاران در مواجهه با دانش آموزان دارای مشکلات رفتاری دادن تذکرات آموزشی در جمع برای فخرفروشی نبود فرهنگ مطالعه، به ویژه مطالعه در زمینه روان شناسی کودک فحش دادن و کتک زدن دانش آموزان بی انضباطی و رعایت نکردن حضور به موقع بعضی معلمان بی انگیزگی برای پیشرفت و انجام کارهای روزانه عدم استفاده از تمام مهارتها و تواناییها صحبت با گویشهای محلی در زمان تدریس نبود فرهنگ اعتراض به بالادستی خود غریب‌پرستی و ارزش قائل نشدن برای تحصیل کرده‌های خود بی تفاوتی نسبت به امور مدرسه اعتیاد و سیگار کشیدن بعضی همکاران دریافت پول و وسایل دانش آموزان برای استفاده شخصی

پرسش ۲: فرهنگ ارتباط و مشارکت معلمان ابتدایی استان لرستان چگونه است؟

براساس مشاهدات پژوهشگر، بعضی از معلمان با نگاهی مهربانانه و دلسوزانه به دانش آموزان می‌نگریستند و ارتباط چشمی مناسبی در حین تدریس با آنان برقرار می‌کردند، فقط در مواردی برای ساکت کردن دانش آموزان صدای خود را بلند می‌کردند. بیشتر معلمان از اصول روابط کلامی (فن بیان) و روابط غیرکلامی (حرکت بدن) برای انتقال مفهوم درسی به خوبی استفاده می‌کردند و دانش آموزان را مورد تشویق قرار می‌دادند. از جمله عواملی که به صورت مستمر در بیشتر مدارس، موجب نزدیکی رابطه دانش آموزان با معلمان و کارکنان مدرسه می‌شد ادای فریضه الهی نماز جماعت بود که سبب ایجاد فضای صمیمیت همراه با حرمت و محبت میان دانش آموزان و معلمان است. به جز نماز جماعت که یک نوع فعالیت غیر رسمی است و سبب نزدیکی و برقراری رابطه عاطفی میان معلمان، دانش آموزان و کارکنان مدرسه شده است، در بیشتر مدارس این استان برنامه فوق برنامه دیگری که به صورت مستمر سبب نزدیکی افراد شود، وجود ندارد.

در بعضی مواقع مشاهده شد هنگامی که یک دانش آموز ضعیف تر حتی هفتاد تا هشتاد درصد کار را به درستی انجام می‌داد، نه تنها تشویق نمی‌شد، بلکه به سبب تمام نکردن تکلیف، مورد سرزنش قرار می‌گرفت که این گونه رفتار ناتوانایی معلم در برخورد مناسب با دانش آموزان و عدم آگاهی از تواناییهای آنان را نشان می‌دهد. متأسفانه این نوع فرهنگ که دانش آموزان بعد از مواد درسی، ارزش و اهمیت دارند و اولویت با مواد درسی و محتوا و ارائه محتوا برای دانش آموزان است، در میان معلمان نهادینه شده و اساس کار در نظام آموزشی همان محتواست و دانش آموزان سربازانی هستند موظف به یادگیری محتوا و در اولویت دوم قرار می‌گیرند. بعضی از معلمان به ساکت ماندن و گوش به فرمان بودن دانش آموزان اهمیت می‌دهند و دانش آموزان حرف گوش‌کن و ساکت را برتر از دانش آموزان دیگر می‌دانند.

در مورد ارتباط معلمان با یکدیگر مشاهده شد که در مدرسی که رابطه مدیر با همکاران درست و منطقی و جو مدرسه سالم باشد و به نیازهای عاطفی همکاران توجه شده باشد، خود به خود رابطه صمیمی و مطلوبی میان معلمان برقرار می‌شود. بیشترین زمان ارتباط معلمان با همدیگر در زنگ تفریح است. از مشکلات نظام آموزشی، با توجه به مشاهدات و مصاحبه‌ها، این است که معلمان دوست ندارند با دیگر معلمان در بررسی مسائل درسی سهیم باشند و خوب یا بد تمام مسائل کاری را، فقط خود معلمان به عهده می‌گیرند و اگر مشکلی هم داشته باشند، شرایط به صورتی است که پرسش را نشان دهنده ضعف و بیسوادی معلم می‌دانند. در زنگ تفریح معلمان

بیشتر در مورد مسائل روزمره، مباحث سیاسی، شخصی و خانوادگی صحبت می‌کردند. روابط دوستانه و صمیمانه معلمان در مناطق گوناگون استان، به ویژه مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری بیشتر بود، البته در مناطق روستایی به سبب آشنایی و طایفه‌بازی، معلمان از کم‌کاری همدیگر چشم‌پوشی می‌کردند.

رابطه معلمان در بیشتر اوقات با والدین به گونه‌ای است که در صورت بروز مشکلات رفتاری، آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان، والدین به مدرسه مراجعه می‌کنند و در زنگ تفریح دربارهٔ رفع مشکلات دانش‌آموزان با هم تبادل نظر می‌کنند و سعی در اصلاح و بهبود شرایط دانش‌آموزان دارند. بیشتر خانواده‌هایی که از سطح سواد بالاتری برخوردار بودند، ارتباط بیشتری با معلمان داشتند. متأسفانه به دلیل پایین بودن سطح سواد مردم روستا و بی‌اهمیت بودن تدریس از نظر بعضی از والدین، رابطهٔ میان معلمان و والدین در این مدارس در سطح بسیار پایینی است. معلم به تنهایی همه‌کاره است و به همین دلیل فقط بعضی دروس خاص تدریس می‌شود. با توجه به شواهد، والدین از وضعیت تحصیلی فرزندانشان تقریباً بی‌اطلاع‌اند و این شرایط خاص فرهنگی اهالی روستا، کار را برای معلمان متفاوت کرده است. در بعضی از مدارس با توجه به شرایط و امکانات موجود و پیشرفت فناوری، مدیر و معلم با تشکیل دادن گروه در فضای مجازی، با والدین دانش‌آموزان برای رفع مشکلات دانش‌آموزان ارتباط دارند و در تلاش برای برطرف کردن یک سری موانع همراه با والدین هستند.

همچنین با نگاهی به اظهارات اطلاع‌رسانها این‌طور استنتاج می‌شود که اکثر افراد مصاحبه‌شونده هم فرهنگ روابط مثبت و هم فرهنگ روابط مورد انتقاد را در معلمان شناسایی نموده‌اند. برخی از نظرات اطلاع‌رسانها در این زمینه عبارت است از:

اطلاع‌رسان کد ۱: «رابطه با همکاران و مشارکت ما با هم در حد بخشنامه‌های مدرسه است که از طرف اداره میاد و بیشتر به صورت رسمی است، البته بیشترین رابطه ما در زنگ تفریح و هنگام خوردن چای با همدیگه است و رابطه آنچنانی با هم نداریم.»

اطلاع‌رسان کد ۲: «رابطهٔ معلمان با همکاران و والدین در منطقه ما به علت قرابت‌های فامیلی و خویشاوندی بسیار خوب است ولی گاهی همین توقعات فامیلی در ثبت نام و نمره دادن و ... سبب کدر شدن روابط می‌شود.»

اطلاع‌رسان کد ۸: «روابط همکاران بیشتر صمیمانه و غیر رسمی است و نوع همکاری به صورت داوطلبانه است.»

اطلاع‌رسان کد ۱۰: «متأسفانه معلمان با دانش آموزان کمتر تعامل اجتماعی و رفتاری داشته، بیشتر سعی در آموزش دروس و ارزشیابی دارند و ارتباط آنها با والدین دانش آموزان بسیار کم است.»

اطلاع‌رسان کد ۱۱: «روابط معلمان با همکاران به دو صورته، معلمان همپایه که رقابت و شاید گفت حسادت زیادی بین اونا وجود داره و شگرد تدریس همو لو نمیدن و دوست دارند نفر اول پایه خودشون باشن و همین سبب میشه بعضی مواقع پشت سر هم حرف بزنند و اشکالات همو لو بدنند و رابطه با بقیه پایه‌ها که به صورت عادی و روتین است»

اطلاع‌رسان کد ۱۲: «بنده با حضور در فعالیتهای فوق برنامه و ورزش و... علاقه خود را به دانش آموزان نشان می‌دهم و همین سبب رابطه مطلوب، دوستانه و حمایت کننده با دانش‌آموزان است.»

اطلاع‌رسان کد ۱۵: «ارتباط بعضی همکاران با والدین و دانش آموزان با توجه به زرنگی و تنبلی و ادب دانش آموزان و سطح سواد و نوع شغل و پست والدین متفاوت است.»

اطلاع‌رسان کد ۱۷: «به نظرم نوع روابط و ارزش و احترام معلمان روستایی و عشایری برای والدین و دانش آموزان روستایی بیشتر از معلمانی است که در سطح شهر تدریس می‌کنند.»

جدول ۲: جمع‌بندی و شناسایی فرهنگ مشارکت و ارتباط معلمان

کدهای توصیفی	زیرکدهای تفسیری	کدهای تفسیری	کد تبیینی
انتقال آگاهی و تجربیات میان همکاران پذیرش خطاهای یکدیگر و واقع‌گرا بودن مشورت و نظرخواهی در زمینه‌های مختلف دوستیهای پایدار روحیه تعاون و همکاری همکاری داوطلبانه و صمیمی حسن پرسش و پاسخ در معلمان همپایه همکاری در حد رفع اشکال و ایرادات یکدیگر دوری از تشریفات	روابط با همکاران	نگاه مثبت به فرهنگ ارتباط و مشارکت	فرهنگ معلمی معلمان
ارتباط مستمر والدین با معلمان ارتباط همراه با ادب و احترام برگزاری جلسه‌های توجیهی همکاری در جهت پیشبرد اهداف آموزشی و رفاهی یاری گرفتن از والدین جهت آموزش	روابط با والدین		

روابط دوستانه و صمیمانه روابط بیشتر درسی و به صورت ارزشیابی درس عاطفی و نزدیک، بیشتر از جانب دانش آموزان در حد آرامش و امنیت در معلم و دانش آموز راهنمای دانش آموزان برای رسیدن به اهداف درس رابطه دوستانه و صمیمانه از طریق بازی روابط در روند آموزش مانند کنفرانس، شرکت در بحثهای گروهی	روابط با دانش آموزان		
حس حسادت و انتقاد بی جا بدخواهی و بدبینی و بدگویی نسبت به هم حس بی تفاوتی نسبت به یکدیگر عدم بهره‌گیری از فکر و ایده‌های یکدیگر حس رقابت منفی در میان دبیران همپایه روابط فقط به طور رسمی و در محیط مدرسه روابط سطحی و در محیط مدرسه	روابط با همکاران		
گله‌مندی بی‌مورد از روش تدریس، محل نشستن دانش آموز و نوع نمره گذاری انتظارات بیش از حد از یکدیگر در حد آگاه کردن والدین از وضعیت درسی و اخلاقی رودربایستی در نه گفتن به یکدیگر بی تفاوتی بعضی والدین به دنبال مقصر بودن در کارها	روابط با والدین	دیدگاه منتقدانه به فرهنگ ارتباط و مشارکت	
تسلط کامل بر دانش آموزان انتظارات بیش از حد از یکدیگر فقط تشویق دانش آموزان برتر در حد درس پرسیدن و ارزشیابی با یک چشم به همه دانش آموزان نگاه نکردن	روابط با دانش آموزان		

پرسش ۳: شاخصه‌های فرهنگی معلمان ابتدایی استان لرستان چگونه است؟

با توجه به مشاهدات، معلمان بهترین و موجه‌ترین نوع پوشش را در سطح جامعه دارند. پوشش برای اکثر آقایان به صورت کت و شلوار و یا پیراهن روی شلوار و بانوان معمولاً از چادر و مانتو استفاده می‌کردند. اغلب خانم معلمان باسابقه از ماتوشلوارهایی با رنگ تیره مانند مشکی، سرمه‌ای و قهوه‌ای استفاده می‌کنند، این در حالی است که معلمان جدیدالورود از لباسهای مد روز و رنگهای شادتری نسبت به معلمان باسابقه استفاده می‌کنند. البته پوشش همیشه در میان زنان لر همراه با تنوع رنگها بوده که می‌توان به طور مثال گلونی (یک نوع روسری رنگی) را نام برد که نشان از فرهنگ غنی زنان لر دارد، که جا دارد معلمان به عنوان الگو این نوع پوشش را در سطح جامعه ترویج دهند.

با توجه به مشاهدات گوناگون از مدارس، معلمان از لحاظ پوشش آزادی لازم را ندارند و لباس و پوشش آنان محدودیت رنگ و مدل دارد. همچنین از لباس فرم یک دست و رنگهای شاد و متنوع استفاده نمی‌شود. این مورد بیشتر مربوط به شهرهای کوچک استان است که نظارتهای سختگیرانه در مورد معلمان وجود دارد. پوشش معلم باید به گونه ای باشد که در روحیه دانش آموزان اثر منفی نداشته باشد؛ معلم باید از رنگهای شاد که نزدیک به رنگهای طبیعت است استفاده کند تا به شادی و نشاط دانش آموزان و بهبود فرایند یاددهی و یادگیری بینجامد.

نوع انتخاب محل خدمت در استان لرستان به ویژه در مناطق روستایی بیشتر به سبب حق محرومیت، بومی بودن بعضی از معلمان، تفننی کار کردن بعضی از معلمان، خو گرفتن بعضی از معلمان به این مناطق، ترس از تدریس در کلاسهای سطح شهر، نزدیکی مدارس به منزل و امتیازات ویژه بعضی از مدارس شهری است. با توجه به مشاهدات صورت گرفته عوامل حق محرومیت و مزایای مدیریت در روستا مهم‌ترین دلایل انتخاب محل خدمت در مدارس روستایی و کلاسهای چند پایه است. در ادامه به شناسایی و توصیف نظرات مثبت و مورد انتقاد معلمان در زمینه شاخصه های فرهنگ پوشش معلمان و نوع انتخاب محل خدمت می‌پردازیم.

اطلاع‌رسان کد ۱: «بهتر است از رنگهای شاد و متنوع در پوششها بهره گرفته شود، به گونه ای که به شئون اسلامی لطمه ای وارد نشود.»

اطلاع‌رسان کد ۷: «سبک پوشش معلمان تا حدودی موردپسند بنده است ولی اگر آموزش و پرورش مثل سایر ارگانها مثل صدا و سیما و بانکها لباس فرم و لباسی که با روحیه بچه‌ها سازگار باشد، بدهند خیلی خوب می‌شود.»

اطلاع‌رسان کد ۱۲: «پوشش معلمان از نظر رنگ مناسب نیست و باید از رنگهای شاد استفاده شود.»

اطلاع‌رسان کد ۱۴: «بعضی از معلمان ماهی یه بار هم شلوار و لباس خود را اتو نمی‌کنن و یا کفششون رو واکس نمی‌زنن و برای معلمی خود ارزش قائل نیستند.»

اطلاع‌رسان کد ۱۵: «فقر اقتصادی سبب شده بعضی از معلمان از یک لباس یکنواخت در طول سه یا چهار ماه استفاده کنن که سبب خستگی همکاران و دانش آموزان میشه که بهتر است معلمان سهمیه لباس داشته باشند تا پوشش آنها یکنواخت نباشد.»

اطلاع‌رسان کد ۱۶: «بعضی از معلمان نسبت به خود و محیط اطراف بی اهمیت هستند و نوع پوشش برای اونها اصلاً اهمیت نداره.»

اطلاع رسان کد ۱۸: «من هنوز از آقایان معلمی ندیدم که لباس صورتی، بنفش، قرمز و رنگهای شاد بپوشن. بیشتر رنگها یا سفیده یا تیره مایل به قهوه ای رنگ، سرمه ای یا طوسی.»

اطلاع رسان کد ۳: «نزدیک بودن به محل زندگی یکی از دلایل انتخاب محل خدمت است، البته صمیمیت میان همکاران سبب شده که آنها مانند اعضای خانواده باشند و دوری از آنها و محیط مدرسه مشکل باشد.»

اطلاع رسان کد ۶: «انتخاب محل خدمت ما با احتساب امتیازات مندرج در فرم امتیازبندی صورت می گیرد.»

اطلاع رسان کد ۸: «بعضی از مدارس مثل دبستان خودم، دبستان شاهد و دبستانهای هیات امنایی از لحاظ اقتصادی مقداری پول علاوه بر حقوق به معلمان میده که یکی از عوامل انتخاب محل خدمت بنده بوده است.»

اطلاع رسان کد ۱۱: «انتخاب محل خدمتم با توجه به نزدیکی اون به خونمون است و سبب میشه مشکلات رفت و آمد کمتری داشته باشم و حضورم در مدرسه به موقع و بدون تاخیر باشه.»

جدول شماره ۳: شناسایی شاخصه های هنجاری به دست آمده از نظرات معلمان

کد تبیینی	کدهای تفسیری	زیر کدهای تفسیری	کدهای توصیفی
فرهنگ معلمي معلمان	شاخصه های هنجاری مثبت	فرهنگ پوشش	آراستگی در پوشش استفاده از رنگهای شاد و متنوع در پوشش استفاده از مدل های زیبا در چند رنگ رعایت حجاب اسلامی و استفاده از رنگهای متنوع در قالبی ساده استفاده از کت و شلوار اتو شده و مناسب استفاده از کفش و لباسهای ساده و یکنواخت وجود سبک خاص پوشش
		فرهنگ انتخاب محل خدمت	با توجه به امتیازبندی و شایستگی معلمان با توجه به نزدیکی منزل و همکاری مدیر با توجه به صمیمیت و جو آرام میان همکاران
	دیدگاه منتقدانه به شاخصه های هنجاری	فرهنگ پوشش	نامرتب بودن و استفاده بیشتر از رنگهای تیره داشتن پوشش یکپارچه و واحد فرهنگ پوشش معلمان در مدرسه مورد پسند نیست. از نظر رنگ مناسب نیست و رنگهای شاد نمی پوشند. حجاب و پوشش با نامرتبی، کثیفی و پوشیدن رنگهای تیره اشتباه گرفته شده است حجاب فقط پوشیدن لباسهای تیره نیست
		فرهنگ انتخاب محل خدمت	با توجه به پارتی و باندهازی نیاز مدارس روستایی و افزایش حقوق در مناطق روستایی

بحث و نتیجه گیری

تحلیل ویژگیهای فرهنگی معلمان ابتدایی استان لرستان نشان داد که اکثر افراد مصاحبه شونده هم ویژگیهای فرهنگی مثبت و هم ویژگیهای فرهنگی که مورد انتقاد آنهاست، برای معلمان شناسایی کرده اند. از نظر معلمان از میان ویژگیهای فرهنگی مثبت می توان به ساده زیستی و توقعات کم در محیط مدرسه، داشتن صبر و پشتکار در تدریس و امور محوله، وجدان کاری و دلسوزی نسبت به دانش آموزان و توانایی در پاسخگویی به مشکلات دانش آموزان اشاره کرد. از ویژگیهای فرهنگی که مورد انتقادند می توان به ریاکاری و چاپلوسی بعضی معلمان، غرور و حسادت در عدم تبادل تجربیات، رک گویی همراه با پرخاشگری در بیان مشکلات و خود بزرگ بینی علمی اشاره کرد.

کوپر^۱ و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی نتایجی درباره نیروهای (ویژگیهای) فرهنگی اثرگذار بر معلمی مانند خطرپذیری، رقابت و فردگرایی در مقابل اشتراک گرایی پرداخته اند. از این رو، ویژگیهای مورد انتقاد پژوهش نامبرده را می توان با ویژگیهای مورد انتقاد پژوهش حاضر مانند نداشتن انگیزه، نداشتن حس رقابت و حس همکاری در مباحث آموزشی، اعتیاد بعضی از معلمان، نداشتن وجدان کاری، ریا کاری و چاپلوسی بعضی از معلمان، غرور و حسادت در عدم تبادل تجربیات، رک گویی همراه با پرخاشگری در بیان مشکلات و خود بزرگ بینی علمی همسو دانست. همچنین یافته های پژوهش حاضر در راستای نتایج آنیون (۱۹۹۵) است که معتقد بود تلاش برای اصلاحات دائماً با شکست مواجه می شود، زیرا جریان زیربنایی ارزشها و هنجارهای معلمی نشانگر فلاکت، منفی نگری و رفتارهای توهین آمیز در مدرسه است. از ویژگیهای مثبت معلمان می توان به سطح توقع کم و صداقت در اعمال و ساده زیست بودن آنها اشاره کرد که نشان دهنده عاملیت اخلاقی، شخصیتی و صلاحیت حرفه ای معلمان است. این نتایج با یافته های مقدسی (۱۳۹۵) و گلیگوروویچ و همکاران (۲۰۱۶) که نشان داده بودند معلمان دارای صلاحیت حرفه ای شخصیتی هستند، همسوست.

تحلیل شاخصه های فرهنگی معلمان ابتدایی نشان داد که اکثر افراد مصاحبه شونده هم شاخصه های فرهنگی مثبت و هم شاخصه های فرهنگی مورد انتقاد برای معلمان تبیین کرده اند. از نظر معلمان از میان شاخصه های فرهنگی مثبت می توان به استفاده از رنگهای شاد و متنوع در پوشش در قالبی ساده، رعایت حجاب اسلامی و انتخاب محل خدمت با توجه به عواملی مانند

امتیازبندی و شایستگی معلمان، نزدیکی منزل و همکاری مدیر و صمیمیت و جو آرام میان همکاران اشاره کرد. از میان شاخصه‌های فرهنگی که مورد انتقاد است می‌توان به پوشش نامرتب و استفاده بیشتر معلمان از رنگهای تیره و انتخاب محل خدمت با توجه به پارتی و باندبازی اشاره کرد.

بعضی از معلمان باسابقه برای پوششهای جذاب از برچسب «زننده بودن» استفاده می‌کنند و نوع نگاه ایشان نسبت به معلمان تازه استخدام شده نشان دهنده فاصله فکری معلمان باتجربه با معلمان تازه‌کار در زمینه پوشش است. این نتایج با نتایج کاردوس و همکاران (۲۰۰۱) مطابقت دارد. آنان معتقدند که در فرهنگ پرسابقه-محور، قسمت زیادی از هنجارهایی که معلمان جدید از تعاملات درون مدرسه توصیف کرده اند، از سوی معلمان با تجربه تعیین می‌شود. در جامعه معلمی پوشش بعضی از معلمان مناسب شأن و منزلت آنان نیست که ممکن است دلایل گوناگون داشته باشد مانند فشار اقتصادی زیاد بر خانواده، اعتیاد بعضی از معلمان، سرخوردگی از جامعه و مسئولان، از بین رفتن شأن و منزلت معلمان در جامعه و مشکلات خانوادگی. این نتایج با یافته‌های پژوهش اطمینان دیلمقانی زاده (۱۳۹۲) و کاشی (۱۳۹۱) همسوست.

تحلیل فرهنگ روابط معلمان ابتدایی نشان داد که اکثر افراد مصاحبه‌شونده، هم روابط مثبت و هم روابط مورد انتقاد برای معلمان تبیین کرده اند. از نظر معلمان از میان روابط مثبت می‌توان به انتقال آگاهی و تجربیات میان همکاران، مشورت و نظرخواهی در زمینه‌های گوناگون و ارتباط همراه با ادب و احترام اشاره کرد. از میان روابط مورد انتقاد می‌توان به بدخواهی و بدبینی و بدگویی نسبت به یکدیگر، حس رقابت منفی در میان دبیران همپایه، حس بی‌تفاوتی نسبت به یکدیگر و عدم استفاده از فکر و ایده‌های یکدیگر اشاره کرد.

فراهم کردن زمینه برقراری رابطه بیشتر میان همکاران، فراتر از بخشنامه‌های اداره، در تبادل تجربیات مؤثر است و باید تمهیداتی اندیشیده شود تا علاوه بر زنگ تفریح، در اوقات و مکانها و موقعیتهای متفاوت دیگری معلمان وقت بیشتری برای برقراری ارتباط با هم داشته باشند. این نتایج با نتایج گو-کای (۲۰۰۶) و فتحی‌واجارگاه (۱۳۸۳) همسوست. گو-کای (۲۰۰۶) معتقد بود که مشارکت معلمان در مدارس ابتدایی از حد مطلوب پایین‌تر است و میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب مشارکت معلمان تفاوت وجود دارد.

از اشکالات جلسات شورای معلمان بخشنامه ای بودن آنهاست و اینکه این جلسات با توجه به نیاز و استقبال از آنها برگزار نمی‌شود، از این رو مصوبات این جلسات در بیشتر مواقع در محیط

مدرسه اثرگذار نیست که این نتیجه با یافته‌های فتحی و اجارگاه (۱۳۸۳) همسوست. او معتقد است که در نظام آموزشی ایران معلمان فاقد هر گونه قدرت تصمیم‌گیری هستند. در مدارس فعالیتهای غیررسمی نیز وجود دارد که سبب نزدیکی معلمان می‌شود که می‌توان به برگزاری نماز جماعت و فعالیتهای فرهنگی ورزشی در مدارس اشاره نمود که فضای معنوی، شاد و به دور از هرگونه استرس ایجاد کرده است. این نتایج با یافته‌های کاردوس و همکاران (۲۰۰۱)، مقدسی (۱۳۹۵) و کاشی (۱۳۹۱) همسوست. کاشی (۱۳۹۱) معتقد است که توانایی برخورد و برقراری ارتباط مؤثر با همکاران در اولویت نخست قرار می‌گیرد. با توجه به نتایج به‌دست آمده نوع ارتباط والدین با مدارس به چند صورت است: جلسات گروهی در مورد مباحث عمومی، احضار فردی والدین با توجه به نوع مسأله دانش آموزان و ارتباط تلفنی. ارتباط تلفنی که در حال حاضر فراگیر است سبب ایجاد و گسترش گروهها و کانالهای مجازی در سطح مدارس شده و این امر ارتباطات را سریع‌تر و نزدیک‌تر کرده است. فعالیتهای فوق برنامه و ورزش سبب ارتباط و نزدیکی بیشتر دانش آموزان با معلم و صمیمیت بیشتر آنها و در نهایت ارتباط مؤثر است.

پیشنهادهای پژوهش

- بررسی علل حس رقابت منفی در میان معلمان همپایه، حس بی‌تفاوتی نسبت به یکدیگر، عدم استفاده از فکر و ایده‌های یکدیگر به صورت مجزا در نظام آموزش و پرورش.
- طراحی الگوی شایستگیهای مورد نیاز معلمان در هنگام استخدام و پس از استخدام در نظام آموزش و پرورش.
- بررسی راهکارهای افزایش تأثیر فرهنگ محلی در نظام آموزشی.
- با توجه به اینکه رابطه معلمان فقط در زنگ تفریح و بعضی مواقع یک ماه یا دوماه یکبار در جلسات معلمان در مدارس برقرار می‌شود و در این مدت نمی‌توان در مورد مشکلات مهم درسی و غیر درسی با هم گفتگو کنند، کارگروهی در مراکز استانها تشکیل شود و در مورد این مسأله تأمل و راه‌حلهایی ارائه شود.
- پیشنهاد می‌شود که کلاسهای توجیهی برای آگاه شدن والدین به حقوق خود و دانش آموزان در مناطق روستایی برگزار شود.
- کلاسهای ضمن خدمت در زمینه فرهنگ پوشش معلمان ارائه و درباره اهمیت پوشش و تأثیر روانی آن در نظام آموزشی اطلاعات لازم داده شود.

منابع

- اظمینان دیلمقانی‌زاده، الهام. (۱۳۹۲). *پایان غم انگیز حرفه تدریس: مطالعه مقایسه ای فرسودگی شغلی معلمان زبان انگلیسی در ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان انگلیسی. تهران: دانشگاه تهران.
- ایمان، محمدتقی. (۱۳۸۸). *مبانی پارادایمی روشهای کمی و کیفی تحقیق در علوم انسانی*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بشریه، حسین. (۱۳۷۶). *جامعه شناسی سیاسی*. تهران: نشر نی.
- شیخاوندی، داور. (۱۳۸۰). *ناسیونالیسم و هویت ایرانی*. تهران: نشر باز.
- صادقی، علیرضا. (۱۳۹۰). *طراحی الگوی برنامه درسی چند فرهنگی تربیت معلم ابتدایی جمهوری اسلامی ایران*. رساله دکتری برنامه‌ریزی درسی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- فاضلی، نعمت‌الله. (۱۳۹۰). *مردم‌نگاری آموزش*. نشر علم: تهران.
- فتحی‌اجارگاه، کوروش. (۱۳۸۳). امکان سنجی مشارکت معلمان در فرایند برنامه‌ریزی درسی در نظام آموزش و پرورش ایران. *فصلنامه علمی-پژوهشی نوآوری‌های آموزشی*، ۳ (۲)، ۷۸-۵۹.
- کاشی، بهمن. (۱۳۹۱). *نیازسنجی آموزشی معلمان شاغل در کلاسهای چند پایه منطقه الموت غربی استان قزوین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته آموزش بزرگسالان. تهران: دانشگاه تهران.
- کوش، دنی. (۱۹۹۵). *مفهوم فرهنگ در علوم اجتماعی*، ترجمه فریدون وحیدا (۱۳۸۹). تهران: سروش.
- گال، مردیت دامین؛ بورگ، والتر و گال، جویس. (۲۰۰۳). *روشهای تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی*، ترجمه احمدرضا نصر و همکاران (۱۳۸۶). تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی و سمت.
- معلم علی‌آبادی، فاطمه. (۱۳۸۸). *جایگاه قومیت در کتب درسی دوره ابتدایی ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- مقدسی، زینب. (۱۳۹۵). *بررسی دیدگاه معلمان در خصوص وضعیت صلاحیت‌های حرفه ای معلمان ابتدایی شهر تهران*. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته آموزش بزرگسالان. تهران: دانشگاه تهران.
- میرعرب رضی، رضا. (۱۳۹۲). *تبیین نقش فرهنگ معلمی در نوع مواجهه با تغییر و نوآوری در برنامه درسی (مطالعه موردی درس علوم دوره ابتدایی)*. رساله دکتری. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- Anyon, J. (1995). Race, social class, and educational reform in an inner-city school. *Teachers College Record*, 97(1), 69-94.
- Cooper, M., Ling, L.M., & Stewart, J. (2010). *Teacher culture and teacher change: Insights from a meta-theoretical perspective*. WFATE conference, Chicago, February 2010.
- Gligorović, B., Nikolić, M., Terek, E., Glušac, D., & Tasić, I. (2016). The impact of school culture on Serbian primary teachers' job satisfaction. *Hacettepe University Journal of Education* [Hacettepe universities Egitim Fakultesi Dergisi], 31(2), 231-248.

- Gu-Kai, Chu. (2006). *A research on school organizational climate, teacher participation in decision making and school effectiveness in Kaohsiung County and Kaohsiung City*. Master's thesis, Pingtung University of Education.
- Kardos, S.M., Moore Johnson, S., Peske, H.G., Kauffman, D., & Liu, E. (2001). Counting on colleagues: New teachers encounter the professional cultures of their schools. *Educational Administration Quarterly*, 37(2), 250-290.
- Lam, C. C., & Lidstone, J. (2007). Teachers' cultural differences: Case studies of geography teachers in Brisbane, Changchun and Hong Kong. *Asia Pacific Education Review*, 8(2), 178-193.
- Mertens, D.M. (2005). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Sahan, H. H. (2009). Teachers' changing roles and their self-evaluation regarding roles expected of them by the renewed curricula. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 2738-2747.